

YHTEISKUNNAN TARKOITUS MONIN TAVOIN KRIISIYTYVÄSSÄ AJASSA

Olemme kiivenneet teollistumisen, teknologisoitumisen ja talouskasvun avulla tikkaiden ylimmille portaille. Lisääntyvä tieto viittaa siihen suuntaan, että tikkaat nojaavat huteraa seinää vasten. Seinän huteraus johtuu siitä, että elämän perusta murtuu.

TEKSTI: ARTO O. SALONEN

Maailman talousfoorumien mukaan on riskinä, että nykyinen kehityskulku saa aikaan jo vuoteen 2034 mennessä luonnon monimuotoisuuden romahtamisen, luonnonvarojen saatavuuden ennennäkemättömän heikkenemisen ja kriittisen muutoksen maapallon järjestelmissä.

Tulevaisuus on ihmisten käsissä enemmän kuin ehkä koskaan aikaisemmin ihmiskunnan historiassa, sillä nykyinen ilmastonmuutos on pääasiassa ihmisen itsensä aiheuttama. Myös käynnistynyt kuudes sukupuuttoaalto on Homo sapiens -lajin aikaansaama. Halutessaan ihminen ratkaisee myös luonnonvarojen hupenemisen ongelman.

Jokainen teko ja tekemättäjättäminen on kannanotto jonkinlaisen huomisen puolesta. Jokainen ihminen on osa planetaarisia kriisejä joka päivä, joko hillitsemässä tai kiihdyttämässä niiden etenemistä omalla alueellaan, yhteiskunnassa ja maailmassa. Silti kukaan ei yksin pysty kääntämään kielteisiä kehityskulkuja.

Miten tieto elämän perustan murenemisen-ta muuttaa suhtautumistamme?

Lähihistoriamme todistaa suurten muutosten olevan mahdollisia. Siirryimme äärimmäisestä köyhyydestä yltäkylläisyyteen muutamassa vuosikymmenessä. Kaksinkertaistimme eliniänodotteemme 150 vuodesa. Teimme Suomesta sähkön suhteen omavaraisen maan. Pysäytimme myös kaikkea elämää uhanneen otsonikerroksen repeämisen koko maailmassa.

Yltäkylläisyyden keskellä elävä ihminen toivoisi kuitenkin tulevaisuuden olevan menneisyyden suoraviivaista jatkumoa. Silloin se hyvä, jota elämässä nyt on, olisi totta huomennakin. Mutta tiedämme, että mikäli emme vaihda suuntaa kansalaisina, yhteiskuntina ja ihmiskuntana, päädyimme juuri sinne, minne olemme kulkemassa. Näkymä ei houkuttele.

Tulevaisuus on selkeä. Tuskin löytyy ihmistä, joka väittäisi, ettei ilmastonmuutos olisi poliittisella agendalla kymmenen vuoden päästä. Tai kuka ajattelee, että luonnon monimuotoisuuden ylläpitämä elämän perusta

**MIKÄLI EMME VAIHDA SUUNTA KANSALAISINA,
YHTEISKUNTANA JA IHMISKUNTANA, PÄÄDYMME
JUURI SINNE, MINNE OLEMME KULKEMASSA.**

eheytyisi ilman ihmisen toiminnan muutosta? Myös luonnonvarakysymykset ovat päätöksentekijöiden pöydillä tulevina vuosina. Mutta tarvittavien ratkaisujen mittakaava haastaa koko yhteiskunnan tarkoitusta.

Mikä on yhteiskunnan tarkoitus elämän perustan murtuessa?

Yhteiskuntien olemassaoloa ovat kautta aikojen perustelleet mahdollisuudet saavuttaa jotakin sellaista hyvää, jonka saavuttaminen ei ole mahdollista ilman yhteisöksi tai yhteiskunnaksi järjestäytymistä. Yhteiskunnan merkitys korostuu yksittäisen kansalaisen ulottumattomissa olevien asioiden kohdalla. Juuri sellaisessa tilanteessa elämme, kun etsimme ratkaisuja ja planetaarisiin kriiseihin.

Hyvin toimivassa yhteiskunnassa yksityinen sektori, julkinen sektori, kansalaisyhteiskunta ja media toimivat toisiinsa kietoutuneena kokonaisuutena. Niiden yhteistoiminta edistää oikeudenmukaisuutta, luottamusta, turvallisuutta, yhdenvertaisuutta ja eettistä harkintaa.

Nykyajan haasteisiin vastattaessa tarvitaan koko yhteiskunnan tarkoituksen uudelleen ajattelemista. Ihmislajin olemassaolon perustan horjuminen haastaa tarkastelemaan uudesta näkökulmasta sitä, mikä yhteiskunnan tarkoitus nykyaikana pohjimmiltaan on.

Yhteiskunnan tarkoitus kiteytyy nykytiedon valossa vuosi vuodelta enemmän elämän perustan säilyttämiseen. Kriisiytyvän ajan haasteisiin vastaava yhteiskunta a) vaalii elämän ekologisen perustan

elinvoimaisuutta ja b) luo olosuhteita, joissa jokaisen kansalaisen on mahdollista liittyä omalla tavallaan hyvän tulevaisuuden rakentamiseen.

Tulevaisuuden toivon vahvistamiseksi tarvitaan uskottava reitti planetaaristen kriisien kohtaamiseen. Ilman laajaa yhteistyötä ongelmat kasvavat hallitsemattoman suuriksi ja kustannukset karkaavat käsistä. Taakka on liian raskas meidän jälkeemme tulevien kannettavaksi.

Millaisia yhteiskunnallisia ratkaisuja tarvitaan hyvän tulevaisuuden rakentamisessa?

Kun ihmiskunta etsii eloonjäämisen kannalta välttämättömiä ratkaisuja, tarvitaan systeeminen muutos, joka koskettaa kaikkia yhteiskuntia, jokaista kansalaista ja yhteiskunnan eri sektoreita. Muutoksen mittaluokkaa voisi verrata 1900-luvun alkupuolen maailmansotien jälkeiseen jälleenrakentamiseen.

Tarvitaan elämäntapojen materia- ja energiain- tensiteetin kohtuullistamista siten, että käytetään luonnonvaroja ja energiaa niin vähän kuin mahdollista ja niin paljon kuin on välttämätöntä. Huomion kohteena on mitä tuotamme, kulutamme, myymme, suunnittelemme ja rakennamme – ja kuinka tämän toteutamme. Muutos vaikuttaa kulkutapoihimme ja ravinnon lähteisiimme.

Sekin muuttuu, mitä kouluissamme opetetaan. Ennalta määriteltyjen osaamisten merkitys vähenee yhteiskunnallisen muutoksen kiihtyessä. Ajattelun ja luovuuden merkitys korostuu. Työelämässä tarvitaan yhä enemmän luovaa ajattelua, analyyttistä ajattelua, systeemistä ajattelua sekä uteliaisuutta ja uuden oppimista. Siirrettävä osaaminen on keskeistä, kun auringonlaskun aloja poistuu ja tilalle tulee auringonnousua.

Tulevaisuuden kestävä talousjärjestelmä asettuu planetaaristen rajojen sisään ja kohtelee kansalaisia yhdenvertaisesti. Ylikulutus vie tulevaisuuden toivon ja rakentaa juopaa köyhän ja rikkaan välille.

Lisääntyvä epätasa-arvo kääntyy hyvän tulevaisuuden rakentamista vastaan, sillä kutakuinkin kaikki hyvinvointiin liittyvät asiat ovat huominkin suurten tuloerojen yhteiskunnassa.

Ollaanko Suomessa ymmärretty mahdollisuudet, joita nykyaika tarjoaa?

Tulevaisuuskestävä yritys tunnistaa ongelmat ja keskittyy ratkaisuihin. Ratkaisujen löytämisessä tarvitaan uteliaita uudistajia, jotka tähyävät tavanomaisuuden tuolle puolelle. Se voi johtaa yrityksen toimintatapojen kokonaisvaltaiseen uudistumiseen, ehkä koko ansaintalogiikan uudelleen ajattelemiseen.

RATKAISUJEN LÖYTÄMISESSÄ TARVITAAN UTELIAITA UUDISTAJIA, JOTKA TÄHYÄVÄT TAVANOMAISUUDEN TUOLLE PUOLELLE.

MUUTOKSEN MITTALUOKKAA VOISI VERRATA 1900-LUVUN ALKUPUOLEN MAAILMANSOTIEN JÄLKEISEEN JÄLLEENRAKENTAMISEEN.

Yhteiskunnallisia ongelmia ja planetaarisia kriisejä ratkovalla yrityksellä on vetävä tarina kerrottavana. Sitä tarvitaan, sillä ongelmien ratkaiseminen lisää toiveikkuutta hyvän tulevaisuuden suhteen. Tällaisessa yrityksessä työskentelevä ihminen tekee työtä, jolla on tarkoitus. Kyse on siis myös yrityksen vetovoimasta ja pitovoimasta.

Joka päivä on mahdollista tarttua päättäväisesti kiinni tulevaisuudesta. Me kansalaiset muodostamme yhteiskunnan, ja demokratia perustuu yhden äänen periaatteeseen. Ilman pieniä tekoja ei tapahdu suuria. Suuret tulvatkin muodostuvat taivaalta satavista yksittäisistä pisaroista.

Muutos on jo käynnissä, sillä yli 100 maailman maata on päättänyt rakentaa koko yhteiskunnastaan hiilineutraalin vuoteen 2050 mennessä. Tässä kokonaisvaltaisessa muutoksessa suomalaisella osaamisella on keskeinen rooli – jos sen roolin haluamme ottaa.

Ratkaisujen skaalautumispotentiaali on valtava, sillä planetaariset kriisit odottavat ratkaisuja kaikkialla maailmassa, kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Siltä niitä ratkaisuja ostetaan, joka niitä luotettavasti pysyy toimittamaan. Toivottavasti Suomi ottaa vastaan sen paikan, joka sille on tarjolla tulevaisuuden toivon rakentamisessa. ■

Arto O. Salonen työskentelee Itä-Suomen yliopiston kauppatieteiden ja yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa kestävästä hyvinvoinnin professorina. Hän on myös Suomen kestävästä kehityksen asiantuntijaneelin jäsen. Salonen johtaa Strategisen tutkimuksen neuvoston SISU-konsortiota ja 10 yliopiston välistä kestävyysmurroksen tohtorikoulutuspiilottia.

Kuva: Juha Törmälä

LÄHTEET

- Cavaviuti-Wishart, E., Heading, S., Kohler, K. & Zahidi, S. (2024). *The global risk report 2024*. Geneva: World Economic Forum.
- Ison, R. & Straw, E. (2020). *The hidden power of systems thinking*. New York: Routledge
- Kuusi, O. & Rouhinen, S. (2024). *Uusi eloonjäämisoppi*. Helsinki: Into.
- Ripple, William J., Wolf, Christopher, Gregg, Jillian W., Rockström, Johan, Mann, Michael E., Oreskes, Naomi, Lenton, Timothy M., Rahmstorf, Stefan, Newsome, Thomas M., Xu, Chi, Svenning, Jens-Christian, Pereira, Cássio Cardoso, Law, Beverly E., Crowther, Thomas W. (2024). *The state of the climate report: Perilous times on planet Earth*. BioScience, biae087.
- Siirilä, J. & Salonen, AO (2024). *Towards a sustainable future in the age of polycrisis*. *Frontiers in Sustainability* 5:1436740.
- Salonen, AO. & Konkka, J. (2022). *Kansalaisten hyvinvointi kestävyttä tavoittelevassa yhteiskunnassa*. *Tiedepoliittika* 47(4), 23–38.
- Salonen, AO. & Kouvo, A.-J. (2023). *Kohti kestävästä hyvinvointia. Näkymiä hyvinvoinnin tulevaisuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa*. *Teoksessa Miten Suomi voi nyt ja tulevaisuudessa? Tulevaisuusvaliokunnan julkaisuja* 6/2022, 119–128.
- WEF. (2023). *Future of Jobs Report 2023. Insight report*. Geneva: World Economic Forum.
- Wilkinson, R., & Pickett, K. (2010). *The spirit level. Why equality is better for everyone*. London: Penguin.